

V lokálce, již přinesl Venkov o smrti Kubištově, četl jsem slova, že zemřel v něm budoucí veliký malíř český.

Nevím, je-li to tak doslova pravda. Nevím, nebyl-li v něm větší učitel příštích pokolení než malíř-tvůrce a umělec. Ať tak, ať onak, Kubišta byl krásná povaha, charakteristický syn českého venkova: mozek, který se dovedl zahryzti do ideje a nepovoliti; který zápolil s ní znova a znova, houževnatě, bez ústupkův a příměří; který uměl jíti za svým cílem stezkou kamenitou, nejtvrdší a nejstrmější.

Methodický, někdy snad až pedantický, nesnášel přítmi a rád vynášel všecko na plné světlo; jako Homérův Ajas chtěl bojovat a mřít v jasném dni. V tom byla statečnost mužného ducha; v tom byla a bude tuším i vychovatelská síla jeho díla. Uměl učit, učit nejprve svým příkladem. Malíř Jan Zrzavý vyznává, že skoro všecko, co umí a zná, má od Kubišty.

A velikým poučením mladým bude jistě i výstava jeho díla. Jsem jist, že nyní, kdy osoba jeho nebude již státi mezi obrazy a divákem, kdy osoba jeho nebude již překážeti *nikomu*, dostane se i jí, co jí náleželo vždycky: úcty a lásky. Jeho osobnost byla z rodu zcela vzácného, jehož úroda nesmí dojiti u nás: opíjela se ne dobrodružstvími nervů nebo obraznosti, nýbrž *láskou idejí a jejich jasným žářem*. Jest to opojení nejčistší a nejmužnější; opojení, které léčí od temné závratí stejně jako od dýmného třeštění.

Životní dílo Masarykovo dovršuje národní obrození české: k obrození jazykovému, literárnímu, naukovému, kulturnímu, uměleckému a politickému přistupuje Masarykem *obrození státní*; v něm posvěcuje a vyvrcholuje také Masaryk všecko jednotlivé obrození předchozí. Žijeme a budeme žítí odtud jako národ nejvyšší činností organisační: činností světodějnou a světovornou. Ale ovšem tato činnost nebyla by možna bez tvůrčí činnosti literární, vědecké, umělecké, kulturní, ani mimo ni: jest jen její syntesou a jejím posledním výrazem. Tak přenesl a vtělil v život národní Masaryk kompoziční myšlenku hlavního filosofického díla svého mládí, své *Konkretní logiky*. Tam šlo mu o organisaci odborné práce vědní, o její správné utřídění a odstupňování a posléze o dovršení její v převzvedné poznání posledních otázek duchovních; *zde* o organisaci celé práce národní, o správnou, poměrnou skladbu její a posléze o tvorbu národního celku v nejvyšší oblasti světodějnosti.

Tvůrce české svobody a české státní samostatnosti byl od svých začátků *muž syntesy*. Všecka činnost jeho směřovala k množení a stupňování života. Chtěl spojovat rozdrobené a roztržštěné ve vyšší jednotu: chtěl žítí a dávat žítí v oblastech vyšších a vyšších, z myšlení čistšího a čistšího, k úkolům mohutnějším a vzdálenějším. To jest smysl jeho *náboženskosti*. Vira náboženská jest poslední osa, na niž sestřeďuje všecko své snažení: jí organisuje to, co by bylo a zůstalo jinak chaosem, v kosmos;

ji se zakotvuje v tom, co by jinak věčně unikalo v beztvornost a mýjelo v pustém víru kolotavé marnosti.

Masaryk byl a jest člověk universální, moderní člověk universální, jako Hus byl náš veliký středověký člověk universální a Komenský náš veliký renesanční člověk universální. A právě universálnosti není bez náboženskosti. To jest smysl Masarykova volání po *člověku harmonickém*, který by souladně vyvíjel v sobě všechny síly duševní. Masaryk připouští, že mohou býti lidé nenáboženští a přitom dobří, dokonalí a ušlechtilí, ale člověk náboženský jest mu *více* člověkem než nenáboženský, jest mu harmoničtěji vyvinutý. Náboženství jest potřebou člověka universálního, to jest *tvořivého*.

Síla Masarykova byla a jest právě v této universálnosti. Postřehoval vždycky nesčetné množství svazků, které pojí minulost s přítomností a přítomnost s budoucností, které váží umění s vědou a vědu s literaturou a literaturu s mravností a filosofií, pozorování s tvorbou, jednotlivce s obcí a hromadou, život s náboženstvím, časnost s věčností — postřehoval jich více než jiní a uvazoval tyto svazky také úže než jiní. Tímto způsobem zhuštíl minulost národní, národní tradici českou, kolem jednoho jádra a promítl ji v přítomnost a budoucnost; zakotvil nás hlouběji v minulosti, a zároveň tím rozestřel nás výbojněji a mocněji do přítomnosti a budoucnosti. Ústřední pojetí jeho filosofie, *realism*, jest syntésou mezi historismem a naturalismem; nechce všimati si jen pouhých jevů, stále se měnících, vznikajících a zanikajících, stále plynoucích, nýbrž pronikati k *věci samé*. K tomu, co stojí a se nemění. Jeho realism jest také pokus o prostředkující řešení mezi starším objektivismem a novějším subjektivismem; podmět dobrovolnou, mravní kázní přijímá svůj zákon od objektu, ale má zároveň mravní příkaz přetvářeti svět přírodní i společenský svým úsilím, vytrvalou neustálou prací po svých vnitřních ideálech a k jejich podobě.

Tato synthesa neobešla se ovšem bez jakéhosi eklekticismu, bez zkratk někde příliš zjednodušujících, které nejsou dosti právy nesmírné složitosti dění životního. Za svůj ideál humanitní

jest Masaryk poplaten Herdrovi; za svůj realism do značné míry Goethovi; z Kanta, proti němuž se obracel kriticky, dovedl si odnésti přece základní jeho koncepci, která ukazuje do budoucnosti; o rozumnosti ideálů náboženských a oprávněnosti poznání transcendentního; pojetí člověka náboženského jako harmonického jest ze Schleiermachra; a ve svém vývoji dotkl se Masaryk nejrůznějším způsobem Huma i Comta, Tolstého i Dostojevského a opřel se o ně. Naši národní tradici pojal někde příliš úzce — jest vpravdě širší, teče několikerým souběžným rozstupem; a tvorbě básnické nebo umělecké blížil se nejednou formulí příliš apriorní a příliš primitivisující, aby mohla vystihnouti jejího jádra.

To jsou ovšem nedostatky, které jsou takřka pojmově spojeny s universalismem; abys jim unikl, musil bys býti bohem nebo aspoň polobohem. Ale nechtěl-li čím Masaryk býti, jest to právě nadčlověk. Svou úvahu „V boji o náboženství“ uzavřel krásným výrokem o světodějnosti přítomné chvíle: nerodí se nadčlověk, cosí vyššího se děje, rodí se člověk. A vyzýval-li kdo kritiku a toužil-li kdo po ní i pro sebe a své dílo, byl to Masaryk. Kritika byla mu záhy orgánem tvořivého uvědomění a tvořivé oprávnosti. V tom projevil se po jiné stránce pěkně jeho universalism, to jest snaha a touha pojmouti a obejmouti ve své osobnosti co nejvíce života, byť směřoval zdánlivě proti tvé osobě jevové.

Masaryk uvědomil si více než kdokoli u nás, že pravá tvorba jest *spolupráce všech se všemi*; že v každém tvém činu, v každém tvém slově, byť se zdály naprosto majetkem tvým tobě i jiným, souzní nesčíslné množství bytostí mrtvých i živých; že všecko dílo na této zemi jest již zde, na této zemi, vpravdě vesmírné, to jest souborné a hromadné. Nikdo, žádná bytost lidská, budiž zdánlivě sebenepatrnější, nesmí býti vylučována z této účasti na tvůrčím díle země. *Všem náleží právo na život věčný*. Odmítaje surové slovo Bedřicha Pruského, který hnal do bitvy své granátníky s jatečným cynismem: „Což chcete věčně žíti?“, odpovídá Masaryk: ano, zástupy chtějí opravdu věčně žíti, to jest žíti *život věčný*! Masaryk uznává nekonečnou cenu každé duše

460 lidské — přejímá tento ideový výtěžek křesťanství a jeho názoru světového. To jest vlastní smysl jeho demokratismu: otevření zástupům brány k životu věčnému.

Dílo Masarykovo jest ve své podstatě dílo organisační: to jest volá přímo po spolupracovnících, žádá si jich co nejvíce a co nejhorlivějších. Proto nemohl by potkati Masaryka horší a urážlivější osud, než kdyby dnes, kdy chce dokonati své dílo, dostalo se mu namísto spoludělníků pouhých chvalořečníků a přitakačů. Tuto obavu vzbudil ve mně nedávný článek v kterémsi týdeníku, který chce býti patrně papežštější než papež; článek, v němž byli pranýřováni všichni nebo skoro všichni, kdož se kdy kriticky dotkli Masaryka, nevyzněla-li kritika jejich panegyrikem: Denis jako Holeček, Dyk jako Sova. Je-li co nedemokratické, je-li co nemasarykovské, tož jest to právě takové počínání. Masaryk sám kritisoval. Masaryk musí býti také kritisován a kritický duch nezastaví se ani před jeho presidentstvím: Masaryk, jsem přesvědčen, bude teprve nyní kritisován hojně a často. A jest to správné, pokud to bude kritika opravdová, to jest poučená o problémech a jejich nesmírných obtížích, a tvořivě silná a schopná.

Příhanou českého národa není, že Masaryk nalezl v něm ideové odpůrce rázu Pekařova nebo Marešova, básnické odpůrce rázu Dykova nebo Sovova, — ale stínem přítomnosti před budoucností mohli by se snadno státi licoměrníci a podkuřovači ze řemesla. Duše otročí jest nejošklivější podívanou vždy a všude.

Nebylo všecko špatné, co bylo hájeno proti Masarykovi; nebylo všecko jednotné, prosté protimluvů, v nauce Masarykově. Masaryk sám — a jest v tom, opakuji, jeho velikost — dovedl se učiti od lidí i od věcí, od událostí i od idejí. Vývojová dráha, kterou opsala jeho myšlenka, jest veliká. Sám řekl o sobě nedávno krásně, protože pravdivě: V mládí byl jsem konservativnější, nyní, k stáří, jsem radikálnější; mám více zkušeností. To jest znak duše opravdu veliké a tvořivé. Falešní, jen zdánliví revolucionáři mají vývoj právě opačný: v mládí bývají bouřliváky, v stáří reakcionáři. Masaryk byl opravdový tvůrčí revolucionář

461 ducha, který zrevolucionoval krásnou, silnou, plodnou revolucí českou duší, povahu, mysl, srdce a ne naposledy i vůli. Celý národ dnešní, jeden víc, jiný méně, jsme jeho dílem.

Nyní spadá na nás nesnadnější část spolutvůrčího úkolu: musíme býti i jeho spolupracovníky.

Nemůže býti jinak splacena naše k němu úcta i láska.